

УДК 378.014.25(477:4)

І. А. Добрянський

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Починаючи з 1999 року 47 учасників Європейської культурної конвенції долучилися до ідеї формування європейського простору вищої освіти (ЄПВО). В унікальному партнерстві органів державної влади, ВНЗ їх студентами та викладачами, роботодавцями, агенціями із забезпеченням якості, міжнародними організаціями та європейськими інститутами, реалізовано комплекс реформ по створенню Європейського простору вищої освіти, заснованого на довірі, співпраці, поваги до розмаїття культур, мов, систем вищої освіти.

Можемо стверджувати, що Будапештсько-Віденська декларація (2010) [4] констатувала виконання мети Болонського процесу – створення ЄПВО, що в свою чергу обумовить не лише термінологічні зміни, але й перегляд філософії розвитку освіти на різних її рівнях. Аналіз досліджень з пріоритетних напрямів форм та методів міжнародної співпраці України, країн Європи в галузі вищої освіти на початку III тисячоліття засвідчує, що їх практична реалізація гальмувалася багатьма перепонами. Головні на мій погляд: психологічна, брак ресурсів, відсутність механізмів здатних ефективно запустити їх у дію. Професійне співтовариство все ще не однозначно сприймає основні ідеї Болонського процесу. Діапазон суджень вельми широкий: від однозначного сприйняття а відтак і перебудові на марші, до консервативних: у нас була найкраща система освіти і будь-які інновації привнесені зовні крім шкоди нічого не принесуть. Будемо тішитися розмаїттям думок та підходів, за умови їх базування на предметному знанні процесу, його справжній діалектиці.

Погодимось з судженням Германа Веррі «Подібно тому, як неможливо відмінити колесо, або промислове виробництво, так неможливо відмінити глобалізацію. Вона є, і заховатися від неї не вдасться. Тому не конструктивно просто сидіти і обдумувати, наскільки вона корисна для вищої школи. Як і у випадку будь-яких інших локальних змін, з якими людству доводилося зіштовхуватися впродовж своєї багатовікової історії, тут питання має ставитися наступними чином: як справитися з нею та одержати з неї можливі користі без шкоди для найважливіших загальнолюдських цінностей.[5]. Додаткові фінансові можливості та адекватні механізми реалізації неодмінно з'являться внаслідок реальних соціально-економічних трансформацій, без яких серйозні зміни в галузі освіти не можливі.

Болонському процесу, глобалізації, інтернаціоналізації та європеїзації вищої освіти присвячені роботи В. Байденка, В. Кременя,

В. Садовничого, Г. Ткача, В. Філіпова, М. Згуровського, С. Ніколаєнка, М. Степка, М. Полякова та інших. Історичний досвід Болонського процесу розглядають в своїх роботах європейські вчені М. Байрем, А. Велч, Є. Соумела-Салмі, П. Броменталь, Дж. Найт, А. Окада, П. Скотт та інших. Експериментальна робота з реалізації ідей Болонського процесу у сучасній українській вищій школі відображена у працях Я. Болубаша, В. Шинкарука, Ю. Рашкевича, К. Левківського, О. Романовського та інших.

Дослідники Болонського процесу виокремлюють загальні тенденції в реалізації пріоритетних напрямів в сфері вищої освіти, які притаманні не лише Україні, але й її багатьом країнам і регіонам: поглиблення і удосконалення ринкових моделей організації, управління та фінансування; децентралізація та демократизація управління; інтеграція освіти та наукових досліджень на всіх рівнях; студентоцентроване навчання та мобільність; підвищення можливостей працевлаштування випускників; забезпечення доступності вищої освіти; сприяння розвитку навчання, яке орієнтоване на потреби студента, та дозволяє реалізувати ідею сталого та гнучкого способу навчання.

В руслі загальних тенденції значними з нашої точки зору наступні пріоритети в цій діяльності:

- чітке розмежування в законодавчому порядку функцій, прав і обов'язків між різними рівнями управління освітою: загальнодержавним, обласним, комунальним і інституціональним;

- видозміна структури систем вищої освіти.

Практично в усіх Європейських країнах за останнє 10-річчя введена багаторівнева система вищої професійної освіти: бакалаврат (термін навчання 3 – 4 роки), магістратура (термін навчання 1 – 2 роки), докторантура (термін навчання з присвоєнням відповідних ступенів: бакалавра, магістра та доктора наук. В середній професійній освіті введений рівень бакалавра, за умови неперервного переходу з цього рівня на наступний – вища професійна освіта:

- суттєве оновлення змісту професійної освіти, спрямоване на стандартизацію навчальних планів освітніх програм, ведення системи освітніх кредитів (залікових одиниць) для забезпечення академічної мобільності студентів;

- помітне зміщення акцентів у діяльності управлінських структур усіх рівнів освіти з адміністративно-організаційних питань на проблему якості навчання та науково-дослідну роботу –наріжні камені Болонських трансформацій; швидке реагування систем освіти на плінні потреби в суспільстві;

- трансформація системи фінансування освіти в потужний важіль управління: а) прийняття концепції багатоканального фінансування (держбюджет, бюджети регіональних і муніципальних органів, доходи від послуг ВНЗ та комерційної діяльності, плата за навчання і т.п.; б) заміна стипендій та грантів студентськими позиками,

які гарантуються державою; в) введення принципу змішаного фінансування державних і приватних ВНЗ; г) підвищення ролі благодійних організацій, фондів, підприємницьких структур, громадських організацій;

- широке залучення до управління освітою громадських та професійних організацій, спостережних, опікунських рад ВНЗ, громадська акредитація ВНЗ та їх навчальних програм.

Основні пріоритети в руслі інтеграційних процесів систем вищої освіти європейських країн окреслені в декларації міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу в Будапешті – Відні наступні: структура навчання; забезпечення якості і Європейський Регістр агенцій гарантій якості; визнання кваліфікацій; формування спільного розміщення змісту кваліфікацій та структур ступенів; соціальний вимір вищої освіти, навчання впродовж усього життя; Європейський простір вищої освіти в глобальному контексті; мобільність викладачів, студентів, наукових співробітників та адмінперсоналу ВНЗ.

Спробуємо окреслити пріоритетні завдання перед українською вищою школою в даному контексті:

1. Структура навчання – створення бакалаврських програм, які спроможні забезпечити багато варіативність продовження кар'єри випускника: діалог вищої школи, роботодавців і професійного співтовариства стосовно змісту програм та вимог до компетенцій випускників; введення нормативно-правового забезпечення на законодавчому рівні підготовки аспірантів (III рівень ВПО).

2. Забезпечення якості і Європейський Регістр агенцій гарантій якості:

- створення мережі незалежних акредитаційних агенцій;
- введення нових форматів акредитацій з залученням аналогічних європейських організацій;
- системне і систематичне висвітлення результатів їх діяльності в засобах масової інформації.

3. Визнання кваліфікацій:

- ввести нормативно-правове забезпечення використання Додатку до диплому на законодавчому рівні;
- розробити і реалізувати моделі європейського Додатку до диплому на декілька іноземних мов (принаймні на основні робочі мови ООН).

4. Соціальні виміри:

- максимальні зусилля для адекватного обслуговування студентів;
- розробка глухих освітніх траєкторій в рамках вищої освіти;
- розширення участі студентів на всіх освітніх рівнях на засадах рівних можливостей.

5. Навчання впродовж усього життя:

- забезпечення доступності до отримання та оновлення знань, необхідних для соціальної адаптації особистості впродовж усього життя;

– пошук нових механізмів фінансування, розширення спектру джерел фінансування;

– консолідація ресурсного забезпечення;

– зміна прийнятих методів навчання, їх адаптація до сучасних умов, створення нового викладацького корпусу, створення механізмів супроводу системи неперервної освіти, орієнтованої на задоволення потреб індивіда;

– широке застосування освітніх технологій, розвиток системи дистанційної освіти.

6. Мобільність викладачів, студентів, наукових працівників та адміністративного персоналу ВНЗ:

– розробка системи оцінки мобільності та введення її в якості компонента в національному рейтингу ВНЗ;

– створення і розвиток системи грантів, збільшення їх кількості, створення інфраструктури для підтримки в адаптації, надання консультативних послуг, соціальної і культурної підтримки для іноземних студентів, надання інформації про можливості навчання в інших ВНЗ.

Таким чином, перспектива повноцінної інтеграції української вищої школи є європейський простір вищої освіти в освітній площині і їх реалізація вимагають комплексної програми, складовими якої мають бути: забезпечення інформаційно-методичної підтримки ЄПВО; здійснення постійно діючої експертизи стану та імплементації інструментів і механізмів Болонського процесу з метою вивчення і розповсюдження ефективного досвіду, а також визначення проблем і можливих шляхів їх розв'язання. Розвиток національної системи грантів для студентів і викладачів, виділення цільових коштів на мобільність і міжнародне співробітництво, розробка системи оцінки мобільності та введення її в якості компонента в національний рейтинг ВНЗ. Розробка та реалізація національної політики з підвищення привабливості української системи вищої освіти. Нормативно-правове забезпечення статусу диплома бакалавра в трудовому законодавстві. Участь представників України в діяльності «робочих груп» Європейської асоціації університетів (ЕАУ), європейської Спостережної ради ЄПВО (ВФІУ) підтримка до проектів які ними реалізуються. Створення інформаційної системи, яка б взаємодіяла з європейською інформаційною мережею, що забезпечує інформацією про системи освіти, університетах та програмах на зрозумілій для кожного учасника мові. Поглиблення освітньої співпраці, створення спільних програм з провідними європейськими університетами, реалізація спільних проектів, розвиток програм подвійних дипломів.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. Державно-громадський характер управління освітою / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2011. – № 3. С. 8 – 9.
2. Байденко В. И. Болонский процесс : курс лекций / В. И. Байденко. – М. : Логос, 2004. – 208 с.
3. Бандурка О. Про сьогодення вищої освіти в Україні / О. Бандурка // Вища школа. – 2011. – № 9. – С. 7 – 16.
4. Будапештско-Венская декларация о Европейском пространстве высшего образования = Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area : [принята] 12 марта 2010 г. [на встрече министров, ответств. за высш. образование в странах-участницах Болон. процесса, 11 – 12 марта 2010 г., Будапешт, Вена] / перевод : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов Нац. исслед. технол. ун-та «МИСиС» (Е. Н. Карачарова) // Высшее образование в России : науч.-пед. журн. МОН РФ. – 2010. – № 5. – С. 59 – 61. – ISSN 0869-3617.
5. Верри Г. Чем глобализация грозит академии / Герман Верри // Высшее образование в Европе. – 2003. – № 3.
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – К. : Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
7. Павленко А. Університет як центр інноваційної системи та формування інтелектуального капіталу нації / А. Павленко // Вища школа. – 2011. – № 12. – С. 7 – 16.
8. Скотт П. Размышление о реформах высшего образования в Центральной и Восточной Европе / Питер Скотт // Высшее образование в Европе. – 2002. – №1, 2.

Добрянський І. А. Європейський простір вищої освіти: виклики і перспективи

Стаття присвячена аналізу пріоритетних напрямів форм та методів міжнародної співпраці України та європейських держав в галузі вищої освіти, виокремленню загальних тенденцій в реалізації пріоритетних напрямів в сфері вищої освіти в контексті Будапештсько-Віденської декларації міністрів, відповідальних за вищу освіту країн-учасників Болонського процесу.

Ключові слова: Болонський процес, європейський простір вищої освіти, структура кваліфікацій, забезпечення якості освіти, визнання кваліфікацій, неперервна освіта, мобільність, конкурентоспроможність.

Добрянский И. А. Европейское пространство высшего образования: вызовы и перспективы

Статья посвящается анализу приоритетных направлений форм и методов международного сотрудничества Украины и европейских государств в отрасли образования высшей школы, выделению отдельных общих тенденций в реализации приоритетных направлений в сфере высшей школы в контексте Будапештско-Венской декларации министров, ответственных за высшее образование стран участников Болонского процесса.

Ключевые слова: Болонский процесс, европейское высшее образование, структура квалификаций, непрерывное образование, мобильность, конкурентность.

Dobrians'ky L. A. Education in the European Union: challenges and perspectives

The Article is denoted analysis of the priority directions of the forms and methods international cooperation Ukrainians and European state in branches of the forming the high school, separation separate general trend in realization of the priority directions in sphere of the high school in context Budapeshtsko-Viennese declaration minister, responsible figure for higher education participant Bolonskogo process.

Key words: Bolonskiy process, European higher education, structure qualification, continuous formation, transportability, competition.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 376.1-056.26

Т. М. Жидких

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ В
УПРАВЛІННІ НАВЧАЛЬНИМ КОМПЛЕКСОМ
«КОЛЕДЖ-АКАДЕМІЯ»**

З наукової позиції «процес управління навчальним комплексом» має функціонувати у системній єдності таких складників, як зміст, структура, технології управління.

Так, змістовий складник процесу управління навчальним комплексом має відображати цілеспрямований вплив керівників навчальних закладів різних рівнів акредитації на стан елементів навчального комплексу як специфічної системи, її функціонування, хід реалізації спільних стратегій та спільних функцій управління. У змістовому аналізі процесу управління навчальним комплексом «коледж-академія» ми вбачаємо такі структурно-функціональні компоненти, як: спільна мета управлінської діяльності керівників освітніх закладів, що входять до навчального комплексу; завдання, що ставляться перед навчальним комплексом; основні закономірності, принципи та функції управління навчальним комплексом; суб'єкти освітньої діяльності навчального комплексу; об'єкти управління у рамках взаємодії, наступності та неперервності освітнього процесу.

В Україні вивченням проблеми управління навчальним закладом займаються вчені Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Т. Єльнікова, О. Мармаза,